

Γιατί επιλέγουμε να ασχοληθούμε με τον εθνικισμό

Η μπροσούρα αυτή προέκυψε από την ανάγκη της συλλογικότητας να αναλύσει το ζήτημα του εθνικισμού-πατριωτισμού, αφενός επειδή τον αναγνωρίζουμε ως ένα βασικό ιδεολογικό όπλο που χρησιμοποίησε και χρησιμοποιεί το κράτος και το κεφαλαίο ιστορικά για την ανασχεση των κοινωνικών-ταξικών αγώνων, και αφετέρου λόγω της παγκόσμιας έντασής του τα τελευταία χρόνια.

Πέρα από την άμεση και άρρηκτη σχέση του εθνικισμού με το κράτος, το έναυσμα για την ενδεδειγμένη ενασχόλησή μας με τον εθνικισμό δόθηκε από μια σειρά διαφορετικών γεγονότων των τελευταίων ετών, κατά την ανάλυση των οποίων ο εθνικισμός-πατριωτισμός προέκυπτε ως ένα από τα βασικότερα κοινά τους σημεία.

Με αφορμή τις διαπραγματεύσεις για το όνομα της Β. Μακεδονίας, ο ριζωμένος κοινωνικά εθνικισμός βρήκε την ευκαιρία να εκφραστεί στο δρόμο και αποτέλεσε πεδίο οξύτατης κομματικής αντιπαράθεσης. Ο στρατός, δι' αντιπροσώπων (Φράγκος), εμφανίστηκε ως ο εθνικός, υπερκομματικός και διαταξικός μηχανισμός που είναι έτοιμος να αγωνιστεί και πολιτικά για τη σωτηρία του έθνους. Αντίστοιχο ρόλο έπαιξε και η εκκλησία.

Με αφορμή τις έρευνες για φυσικό αέριο στην ανατολική μεσόγειο και τις διακρατικές συμμαχίες και διενέξεις για μοίρασμα των ΑΟΖ, επανεμφανίζεται ο «προαιώνιος εξωτερικός εχθρός» καθώς και η απειλή ενός πολέμου, η οποία πάντοτε δρα συσπειρωτικά γύρω από το έθνος-κράτος.

Και, συμπληρώνοντας το εθνικιστικό πανηγύρι, έρχεται και ο εορτασμός των 200 χρόνων από την «επανάσταση του 1821», ο εορτασμός της γέννησης του ελληνικού έθνους-κράτους, ο οποίος θεωρούμε ότι θα αποτελέσει το έδαφος για την εντονότερη προπαγάνδισή εθνικιστικών μύθων και θέσεων. Είναι σχετικά πρόσφατες οι δηλώσεις της υπ. παιδείας (Κεραμέως) ότι στόχος της διδασκαλίας της σχολικής ιστορίας είναι η διαμόρφωση-ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης (πρόκειται για επαναδιατύπωση του συντάγματος του ελληνικού κράτους που αναφέρει ότι «η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό [...] την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης»).

Ένας επιπλέον λόγος, εξίσου σημαντικός, για την ενασχόλησή μας με τον εθνικισμό είναι η σχέση του με τα κινήματα. Διαχρονικά, έχει αποτελέσει όριο των κοινωνικών και ταξικών αγώνων και μέσο αφομοίωσής τους από το κράτος. Σε αυτό το πλαίσιο, επισημαίνουμε τη χρήση του ως ιδεολογικό και αναλυτικό εργαλείο από ολόκληρο το πολιτικό φάσμα, αναλύοντας περισσότερο τη λιγότερο προβλεβλήμενη σχέση του με την αριστερά.

Για τον ίδιο λόγο ασχοληθήκαμε επιπλέον με τα εθνικοαπελευθερωτικά και σεπαρατιστικά κινήματα καθώς και με άλλες, ιδεολογικά συναφείς με το έθνος, θεωρίες (αντιιμπεριαλισμός) θεωρώντας ότι μέσω αυτών εισάγεται και ενδυναμώνεται ο εθνικισμός μέσα στην τάξη μας.

Ειδικά στη σημερινή εποχή ιδεολογικής σύγχυσης και έμπρακτου καιροσκοπισμού στο εσωτερικό των κινημάτων, θεωρούμε ότι η διάκριση μεταξύ του «κακού» εθνικισμού και της «αθώας» του εκδοχής, του πατριωτισμού, αποτελεί τρόπο πρόσδεσης των κινημάτων στο έθνος-κράτος.

Ένα πρόσφατο τέτοιο παράδειγμα αποτέλεσαν τα κινήματα των πλατειών, τα οποία αφότου έδειξαν αρχικά να παρουσιάζουν –σε ένα βαθμό– μια δυναμική εναντίωσης στα ντόπια αφεντικά και το κράτος, η οργή τους διοχετεύτηκε τελικά ενάντια στους «κακούς ξένους δανειστές», τον «γερμανικό ιμπεριαλισμό» και την ΕΕ, με αποτέλεσμα να γίνουν εύκολη λεία λαϊκίστικων κομμάτων όπως ο ΣΥΡΙΖΑ και να αναθέσουν σε αυτόν τη διεξαγωγή της εθνικής μάχης. Το επιχείρημα ότι «βαλλόμαστε ως έθνος» ήταν πολύ ισχυρότερο τελικά από το «βαλλόμαστε ως τάξη». Σε αυτό ακριβώς πάτησε και η ρητορική του ΣΥΡΙΖΑ και σε συνδυασμό με την κυρίαρχη

λογική της ανάθεσης κατάφερε να ξεδοντιάσει και να ενσωματώσει στον κοινοβουλευτισμό τα κινήματα, ακόμα και μέρος των πιο ριζοσπαστικών από αυτά.

Για την άνοδο του εθνικισμού

Το διεθνές έρεισμα που έχει αποκτήσει ο εθνικισμός κατά την τρέχουσα περίοδο θεωρούμε πως οφείλεται στον συνδυασμό πληθώρας παραγόντων.

Η διαδικασία παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου, η οποία συντελείται με εντατικούς ρυθμούς τον τελευταίο μισό αιώνα, τείνει να υποβαθμίσει τις εθνικές οικονομίες ως δομικά και καθοριστικά κομμάτια της παγκόσμιας οικονομίας και οδήγησε στη συγκρότηση διακρατικών και υπερεθνικών οργανισμών και ενώσεων, πολιτικών και οικονομικών (ΟΗΕ, NATO, ΔΝΤ, ΕΕ, Παγκόσμια Τράπεζα, Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου). Οι ταξικές αντιθέσεις ενισχύθηκαν σε πλανητική, πλέον, κλίμακα, ενώ η επίθεση στην τάξη μας ενισχύθηκε από την προσπάθεια των εθνικών οικονομιών και των κρατών να «ανταπεξέλθουν» στο ακραία ανταγωνιστικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον. Μέσα σε αυτή τη συνθήκη της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, οι εγγενείς κρίσεις του καπιταλισμού δεν μπορούν παρά να έχουν τεράστιο αντίκτυπο σε διεθνή κλίμακα, τόσο σε οικονομικό όσο και σε πολιτικό επίπεδο.

Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης, η αποτυχία της παγκοσμιοποίησης να συντηρήσει τα ιδεολογήματα της «ανάπτυξης κι ευημερίας για όλους» που προωθούσε, σε συνδυασμό με τα απολύτως υλικά αποτελέσματα που είχε αυτή στις δυτικές κοινωνίες (εκρηκτική αύξηση της ανεργίας, εργασιακή επισφάλεια, αποσάθρωση των μεσαίων στρωμάτων) δημιούργησε ένα πολιτικό κενό.

Στη συνθήκη αυτή, ο εθνικισμός/πατριωτισμός επανέρχεται στο προσκήνιο ως το δοκιμασμένο εργαλείο διαχείρισης μιας τέτοιας κρίσης προτείνοντας ένα νέο, απλοϊκό «κοινωνικό συμβόλαιο». Το συμβόλαιο αυτό περιλαμβάνει την απόσχιση από τις διακρατικές οικονομικές και εμπορικές συμμαχίες ή την αμφισβήτησή τους, την ανάληψη από το έθνος-κράτος του ελέγχου και ρύθμισης της οικονομίας (επιβολή δασμών, παροχή κινήτρων για επενδύσεις μέσα στα σύνορά του), την έμφαση στην οικονομική αυτάρκεια και τη χάραξη εθνικής πολιτικής στρατηγικής, την εθνική ηγεμονία και τη νοσταλγία «των παλιών καλών εποχών».

Απουσία ενός οράματος για μια κοινωνία ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης, το πρόγραμμα αυτό, ακολουθούμενο από την προβολή μιας σειράς βολικών υπεύθυνων για την τρέχουσα κατάσταση (απομακρυσμένα ή/και αφηρημένα διεθνή κέντρα εξουσίας, ανίκανοι/προδότες πολιτικοί, μετανάστες/ριες και μειονότητες, άλλα έθνη-κράτη, αγωνιζόμενοι/ες· κάθε πολιτικός χώρος επιλέγει τους δικούς του), αποκτά οπαδούς σε κοινωνικά τμήματα τα οποία, γαλουχημένα μέσα στην κρατική ιδεολογία του πατριωτισμού και του εθνικισμού, αποτελούν το πλέον πρόσφορο έδαφος.

Έτσι, σε έθνη-κράτη που μέχρι πρόσφατα ήταν πρωτεργάτες της παγκοσμιοποίησης, παρουσιάζονται τάσεις που αμφισβητούν ανοιχτά την αποτελεσματικότητά της, με την εθνικιστική ρητορική να ριζώνει συνεχώς όλο και πιο βαθιά στην κεντρική πολιτική ατζέντα τόσο στο εσωτερικό των εθνών-κρατών όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις. Φαίνεται πως το κυρίαρχο πολιτικό δίπολο που διαμορφώνεται πλέον στη Δύση, στο εσωτερικό κάθε κράτους, είναι αυτό μεταξύ του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού και της επιστροφής του έθνους-κράτους στο επίκεντρο.

Η πολιτική εναντίωσης στην παγκοσμιοποίηση αυτοπροβάλλεται ως «αντισυστημική», ακολουθεί μια προπαγανδιστική «στρατηγική της πρόκλησης» και έρχεται σε σύγκρουση με τη «ρεαλιστική» και εμμονική προπαγάνδα των εθνικών δυνάμεων που βλέπουν την καλύτερη εξυπηρέτηση των

συμφερόντων τους μέσα στην παγκοσμιοποίηση. Οι δυνάμεις αυτές, βέβαια, συνεχίζουν να ηγεμονεύουν. Οι περιπτώσεις του Brexit και της εκλογής του Ντ. Τραμπ είναι χαρακτηριστικές της αποτελεσματικότητας αυτής της πολωτικής προπαγανδιστικής στρατηγικής και ενδεικτικές του βαθμού και της κατεύθυνσης της διάρρηξης της κοινωνικής συναίνεσης. Η Μ. Βρετανία αποφασίζει μετά από δημοψήφισμα την αποχώρηση της από την ΕΕ, με την πολιτική πλατφόρμα του ακροδεξιού UKIP να κυριαρχεί και να καθορίζει τις μετέπειτα εξελίξεις, με τον καταποντισμό οποιασδήποτε πολιτικής δύναμης δεν τίθεται ξεκάθαρα υπέρ του Brexit, ενώ στις ΗΠΑ εκλέγεται πρόεδρος ο επιχειρηματίας και τηλεοπτική περσόνα Ντ. Τραμπ, με πολιτική πλατφόρμα τον λαϊκισμό, τον οικονομικό προστατευτισμό, τον εθνικισμό, το ρατσισμό και το μισογυνισμό. Αντίστοιχα τέτοια παραδείγματα σε άλλες μεριές του πλανήτη αποτελούν ο Μπολσονάρο, ο Ντουτέρτε κ.ά.

Παράλληλα, η διεθνής αύξηση της μετανάστευσης που ήρθε σαν αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης και των πολεμικών συρράξεων χρησιμοποιήθηκε από τα κράτη για την περαιτέρω ενίσχυση του εθνικού φρονήματος, εφευρίσκοντας τους απαραίτητους εξωτερικούς εχθρούς είτε στο πρόσωπο των μεταναστών/ριών είτε στο πρόσωπο άλλων εθνών-κρατών. Έτσι, παρατηρούμε σε ολόκληρη την Ευρώπη την εκλογική άνοδο των εθνικιστικών και λαϊκιστικών ακροδεξιών κομμάτων (Ελλάδα, Γαλλία, Γερμανία, Σουηδία, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία), όπου σε πολλές περιπτώσεις σχηματίζουν ή μετέχουν σε κυβερνήσεις και υιοθετούν πολιτικές κλεισίματος συνόρων, άρνησης χορήγησης ασύλου και επαναπροωθήσεων, εγκλεισμού σε στρατόπεδα συγκέντρωσης υπό απάνθρωπες συνθήκες, αντιστεκόμενα, όπως δηλώνουν, στις προσταγές των Βρυξελλών. Οι μετανάστες/ριες προβάλλονται και εκλαμβάνονται ως «εισβολείς», ως κίνδυνος για την καθαρότητα και την επιβίωση του έθνους, ως απειλή για τον ευρωπαϊκό (συνεπώς και για τον ελληνικό) τρόπο ζωής (ό,τι κι αν σημαίνει αυτό). Η κρατική διαχείριση του μεταναστευτικού γίνεται με στρατιωτικούς όρους, τόσο στα σύνορα όσο και στο εσωτερικό.

Το ελληνικό κράτος μπήκε στην κρίση μετά από σχεδόν δύο δεκαετίες ανάπτυξης και εξαγωγής εγχώριων κεφαλαίων. Με την κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ, το ελληνικό κεφάλαιο επένδυσε στα Βαλκάνια προσπαθώντας να κυριαρχήσει στις κατεστραμμένες οικονομίες της περιοχής. Παράλληλα, εντάσσεται στο ευρώ και ξεκινά την κατασκευή υποδομών για την διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων του 2004. Η περίοδος της «εθνικής ανάπτυξης» ήταν ένα διάστημα στο οποίο το ιδεολόγημα της εθνικής υπερηφάνειας εμπεδωνόταν από ευρύτατα κοινωνικά τμήματα. Καλλιεργείται και διογκώνεται ένα αίσθημα ανωτερότητας απέναντι στο προς εκμετάλλευση ανθρώπινο δυναμικό που ήρθε από τα Βαλκάνια και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ. Ταυτόχρονα, εμφανίζονται τα πρώτα συλλαλητήρια για το μακεδονικό, προκύπτει η «εθνική κρίση» των ιμίων, αλλά και διάφορα «εθνικά επιτεύγματα», όπως η κατάκτηση του euro 2004 στο ποδόσφαιρο, αλλά ακόμη και η νίκη στον διαγωνισμό της eurovision.

Από τις εκλογές του 2007, η άνοδος του εθνικισμού αρχίζει να αποτυπώνεται και στα εκλογικά ποσοστά, με την είσοδο του ακροδεξιού-λαϊκιστικού ΛΑΟΣ στη βουλή, (το οποίο, 4 χρόνια αργότερα, συγκυβερνά μαζί με ΠΑΣΟΚ και ΝΔ). Οι φυγόκεντρες δυνάμεις που αναπτύχθηκαν κατά τα πρώτα χρόνια του μνημονίου στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ, τα οποία αντλούσαν τη συναίνεση μέσω παροχών, βολέματος και πελατειακών σχέσεων, απελευθέρωσαν την εθνικιστική δυναμική που υπήρχε στο εσωτερικό τους, η οποία, σε συνδυασμό με την οικονομική εξαθλίωση, πήρε πολύ μεγάλες διαστάσεις. Στις εκλογές του 2012 οι ακροδεξιόι ANEΛ είναι το 4ο κόμμα στο κοινοβούλιο ενώ 5η εκλέγεται η νεοναζιστική ΧΑ με ποσοστό σχεδόν 7%. Λίγα χρόνια μετά, οι ANEΛ συγκυβερνούν με τον αριστερό ΣΥΡΙΖΑ, ενώ η ΧΑ παγιώθηκε ως τρίτο κόμμα.

Ωστόσο, ενώ, με αυστηρά εκλογικά κριτήρια, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι από το 2012 και μετά φαίνεται να μην υπάρχει σημαντική περαιτέρω ενίσχυση του εθνικισμού στην Ελλάδα – τον ίδιο καιρό που η ακροδεξιά μεγαλώνει τα εκλογικά της ποσοστά σε όλη σχεδόν την Ευρώπη –, η πραγματικότητα είναι ότι η κοινωνική επιρροή του εθνικισμού και του πατριωτισμού είναι

ευρύτατη, έχοντας παγιωθεί ως κυρίαρχη στην κεντρική πολιτική ατζέντα από όλες τις καθεστωτικές πολιτικές δυνάμεις. Από την προπαγάνδα των ΜΜΕ και τις ανακοινώσεις των πολιτικών οργανώσεων και κομμάτων, την ίδια την ύπαρξη στρατοπέδων συγκέντρωσης προσφύγων και μεταναστών/ριών, τη διαρκή προβολή εξωτερικών (άτεγκτοι ευρωπαίοι, επιθετικοί τούρκοι, επεκτατικοί αλβανοί, αλτρωτιστές «σκοπιανοί») και εσωτερικών εχθρών, μέχρι τα κελεύσματα για εθνική ανάπτυξη, τον πρόσφατα διατυπωμένο συριζαίο ορισμό του πατριωτισμού («πατριωτισμός είναι να κάνουμε την Ελλάδα ηγέτιδα δύναμη στα βαλκάνια») και τη ρητορεία για έξοδο από την ΕΕ και συγκρότηση μιας κλειστής και «αυτάρκους» οικονομίας, το αμετακίνητο σημείο αναφοράς όλου του καθεστωτικού πολιτικού φάσματος (αριστερού και δεξιού) είναι η πατρίδα, δηλαδή το έθνος-κράτος.

Η άρρηκτη σχέση έθνους και κράτους

Η έννοια του έθνους αποτέλεσε το αναγκαίο κοινωνικό φαντασιακό που προωθήθηκε κατά τη φάση παρακμής της φεουδαρχίας και της εδραίωσης του κρατικοκαπιταλιστικού συστήματος και της αστικής δημοκρατίας. Η εγκαθίδρυσή των πρώτων σύγχρονων κρατών έδωσε στους πολίτες τους το δικαίωμα να εκλέγουν την κυβέρνησή τους, δημιουργώντας τους την αίσθηση του ανήκειν σε μια μεγάλη κοινότητα, με την οποία συνυφαίνεται η προσωπική μοίρα κάθε ατόμου. Το κράτος καλλιεργεί μία επίπλαστη κοινότητα αυθαίρετων ετερόκλητων χαρακτηριστικών, τα οποία ορίζονται και μεταβάλλονται εργαλειακά από την κυριαρχία, παράγοντας το φαντασιακό του έθνους.

Η δημιουργία ενός έθνους προϋποθέτει τη διαμόρφωση «εθνικής συνείδησης» και την αναπαραγωγή του εθνικισμού ως κυρίαρχη ιδεολογία. Η ύπαρξή του προϋποθέτει τη χάραξη και την περιφρούρηση συνόρων που το διαχωρίζουν από τα υπόλοιπα. Τα έθνη-κράτη, πρέπει να είναι, ή τουλάχιστον να δείχνουν ότι είναι, έτοιμα για τη διεξαγωγή πολέμου. Η διασφάλιση της κρατικής κυριαρχίας προϋποθέτει επίσης την ύπαρξη ενός όσο το δυνατό ισχυρότερου στρατού. Ανάλογα με το συσχετισμό δυνάμεων, ο διακρατικός ανταγωνισμός είτε εκδηλώνεται ανοιχτά ως πόλεμος είτε ως αιωρούμενη απειλή πολέμου. Η πολεμική προετοιμασία ταυτόχρονα σφυρηλατεί την εσωτερική κοινωνική συνοχή και πειθάρχηση στα συμφέροντα του κράτους. Ο εθνικός πόλεμος είναι εκ των πραγμάτων ανασχετικός παράγοντας του ταξικού αγώνα, καθώς και ιδεολογικά και υλικά, το έθνος αναγκάζεται να συστρατεύεται πίσω από το υποτιθέμενο κοινό του συμφέρον. Γενικότερα, εκτός από τον ανταγωνισμό προς το εξωτερικό του έθνους-κράτους, η περιχαράκωση και η ομογενοποίηση της κοινωνίας παράγει ανταγωνισμό και στο εσωτερικό του. Οποιαδήποτε πληθυσμιακή ομάδα δεν ευθυγραμμίζεται με τα κυρίαρχα εθνικά και πολιτισμικά πρότυπα, στοχοποιείται. Οι εχθροί του έθνους βρίσκονται και εντός των συνόρων του, περιλαμβάνοντας οτιδήποτε παρεκκλίνει από τα εθνικά ιδεώδη.

Ακούμε πολλές φορές για τη διάκριση μεταξύ εθνικισμού και πατριωτισμού. Ωστόσο, θεμέλιο και των δυο είναι η αναγνώριση του έθνους ως πρωταρχικού υποκειμένου. Οι πατριώτες ισχυρίζονται ότι η αγάπη τους για την πατρίδα τους δεν τους οδηγεί στο μίσος για τις πατρίδες των άλλων. Όμως η αγάπη για την πατρίδα είναι εγγενώς ανταγωνιστική προς την αγάπη για όλες τις άλλες πατρίδες του κόσμου. Αργά ή γρήγορα η πατρίδα θα απειλήσει ή θα απειληθεί από τα συμφέροντα μιας άλλης, φέρνοντας τον πατριώτη στο ίδιο στρατόπεδο με τα αφεντικά του. Η συναισθηματική αγάπη των ανθρώπων για την «πατρίδα» τους δεν είναι παρά τα βιώματά τους, η αναπόληση της παιδικής τους ηλικίας, οι σχέσεις τους με τους άλλους ανθρώπους. Όλα αυτά έχουν μια υλικότατη βάση, την προσωπική μας εμπειρία. Η μετατροπή τους σε κάτι θεωρητικό κι αφηρημένο, όπως η αγάπη για μέρη και ανθρώπους που δεν έχουμε δει ποτέ άλλα μάθαμε ότι αποτελούν πατρίδα μας, είναι ένα κρατικό εφεύρημα.

Τα εθνικιστικά ιδεολογήματα ενσωματώνονται και από τμήματα της τάξης μας που δεν

αναγνωρίζουν ως συμφέρον τους το ταξικό κι ευθυγραμμίζονται με την εθνική ιδεολογία. Η ταξική θέση ενός ανθρώπου δεν συνεπάγεται αναγκαστικά και την ανάπτυξη ταξικής συνείδησης (πολλά δε μάλλον επαναστατικής συνείδησης). Συνεπώς η τάξη μας δεν έχει κάποιου είδους «ανοσία» στα εθνικιστικά ιδεολογήματα. Τέτοια είναι:

1. Η υπόσχεση της εθνικής ανάπτυξης, που καλλιεργεί την αντίληψη ότι το συμφέρον μας βρίσκεται στην ικανοποίηση διαφόρων μικροσυμφερόντων ως παρεπόμενο συγκυριακών πολιτικών επιλογών του έθνους κράτους, ανεξάρτητα από τις μακροπρόθεσμες ή και άμεσες επιπτώσεις τους.
2. Το ιδεολόγημα της εθνικής ενότητας και ομοιογένειας, που δίνει χώρο στην ανάπτυξη ρατσιστικών αντιλήψεων.
3. Ο κρατικός προστατευτισμός, που υπόσχεται ενίσχυση της εθνικής οικονομίας μέσω δασμών, επιδοτήσεων, ποσοτώσεων στις εισαγωγές, έλεγχο του νομίσματος, πριμοδότησης του επαναπατρισμού κεφαλαίων, επενδύσεων εντός συνόρων κ.λπ., ως εναλλακτική απέναντι στη νεοφιλελεύθερη λαίλαπα της παγκοσμιοποίησης. Όμως αύξηση του κόστους ζωής, η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης του εγχώριου εργατικού δυναμικού και η περαιτέρω στροφή του κράτους προς τον ολοκληρωτισμό προκειμένου να επιβληθεί ένα τέτοιο μοντέλο, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η εναλλακτική αυτή δεν αφορά τα συμφέροντά της.

Η σχέση του εθνικισμού με τη δεξιά είναι ξεκάθαρη, καθώς ολόκληρο το φάσμα της τάσσεται προγραμματικά υπέρ της κυριαρχίας του έθνους-κράτους.

Από την άλλη, η αριστερά δεν έχασε την ευκαιρία να δημιουργήσει τα δικά της εθνικά αφηγήματα προκειμένου να συστηματοποιήσει και είτε να επεκτείνει την εξουσία της στις περιοχές του κόσμου που την είχε ήδη, είτε να την καταλάβει -ή να αυξήσει τη σφαίρα επιρροής της- στις περιοχές που δεν την είχε. Οι θέσεις των μαρξιστών περί ουδέτερου κράτους, προέκυψαν από την αμφιταλαντευόμενη στάση του ίδιου του Μαρξ. Χωρίς να έχουν αναπτύξει μια ολοκληρωμένη θεωρία για το έθνος, αντιμετώπισαν την εθνική ανεξαρτησία ως ένα τακτικό ζήτημα και όχι ως γενική αρχή. Το σχήμα της τακτικής συμμαχιών που επεξεργάστηκε ο Λένιν για την εξυπηρέτηση του δικού επαναστατικού προγράμματος μορφοποιήθηκε αργότερα στη θεωρία των σταδίων, η οποία τελικά αναβαθμίστηκε στο επίπεδο της καθολικά εφαρμόσιμης θεωρίας.

Σύμφωνα με τη θεωρία των σταδίων, το κίνημα πρέπει να αναβάλει την σοσιαλιστική επανάσταση ως κύριο στόχο και να επικεντρωθεί στα «άμεσα» δημοκρατικά, αντιφασιστικά και αντιιμπεριαλιστικά του «καθήκοντα». Αφότου εδραιωθεί ο καπιταλισμός στην οικονομία, αναπτυχθούν οι παραγωγικές δυνάμεις του έθνους και εμποδωθεί η αστική δημοκρατία στην πολιτική, τότε και μόνο τότε μπορεί να ξεκινήσει η προσπάθεια για την σοσιαλιστική επανάσταση.

Σχετικές με τη θεωρία σταδίων είναι και οι θεωρίες περί αντιιμπεριαλισμού. Σύμφωνα με τους αντιιμπεριαλιστές, ο βασικός λόγος της υποανάπτυξης είναι ο ρόλος των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, οι οποίες, σε συνεργασία με τμήματα της εγχώριας αστικής τάξης, εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών, άρα καθυστερούν την κοινωνική απελευθέρωση. Η βασική στρατηγική τους είναι η δημιουργία ενός λαϊκού, διαταξικού μετώπου, ώστε να επιτευχθεί η αποτίναξη του «ξένου ιμπεριαλιστικού ζυγού» και να αναπτυχθούν οι εθνικές παραγωγικές δυνάμεις. Και αφότου υλοποιηθούν οι παραπάνω προϋποθέσεις, θα οργανωθεί η σοσιαλιστική επανάσταση. Έτσι, «προσωρινά» η ταξική πάλη αναβάλλεται και αντικαθίσταται από την πάλη των εξαρτημένων κρατών για «εθνική ανεξαρτησία».

Ο αντιιμπεριαλισμός, μεταβάλλει τόσο το υποκείμενο του αγώνα (από ταξικό σε εθνικό) όσο και το πεδίο του αγώνα (από εσωτερικό και εξωτερικό σε αμιγώς εξωτερικό, καθώς η ταξική πάλη εντός του έθνους αναβάλλεται για το μέλλον). Οδηγεί με αυτόν τον τρόπο στην ενίσχυση του κρατισμού και του εθνικισμού. Η πολιτική η οποία θέτει ως προϋπόθεση για την κοινωνική απελευθέρωση την εθνική απελευθέρωση και την ισχυροποίηση του έθνους-κράτους και της εθνικής οικονομίας αποτελεί την πλήρη υπαγωγή της επαναστατικής προοπτικής στον κρατισμό και τον καπιταλισμό.

Πρόκειται για ένα κάλεσμα ταξικής ανακωχής.

Στα καθ' ημάς, η εθνοκεντρική γραμμή σηματοδότησε την πλήρη ευθυγράμμιση του ΚΚΕ με τη γραμμή της Γ' Διεθνούς, από την οποία διαπνεύστηκε η στάση του κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αργότερα, η αριστερά, θέλοντας να αποτινάξει την ταμπέλα της «εθνικής προδοσίας» του εμφυλίου, κράτησε την εθνικώς ορθή γραμμή και ηττημένη συστρατεύτηκε με τον εθνικό κορμό και τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές. Από τον αντιιμπεριαλισμό και τα εθνολαϊκά μέτωπα τύπου ΕΑΜ, στην άκριτη υποστήριξη εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων ανεξαρτησίας στον λεγόμενο «τρίτο κόσμο», τα συνθήματα για «λαϊκή κυριαρχία», το μακεδονικό, μέχρι την πρόσφατη περίοδο του αντιμνημονίου, της «αντι-ΕΕ» γραμμής που αποζητά την παραγωγική ανασυγκρότηση και την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους και του περήφανου «όχι» στο δημοψήφισμα, ο πατριωτισμός αποτελεί ιστορικά κεντρική παράμετρο στη στρατηγική της ντόπιας αριστεράς.

Εθνικοαπελευθερωτικά/σεπαρατιστικά κινήματα

Η «φυσικοποίηση» του έθνους-κράτους καθιστά σήμερα αδιανόητη τη μη ταυτοτική ένταξη των ανθρώπων σε κάποιο έθνος. Αντίστοιχα «φυσικοποιήθηκε» και το ιδεολόγημα ότι κάθε έθνος πρέπει να έχει το δικό του κράτος. Έτσι, και η έννοια της «αυτοδιάθεσης» γίνεται σήμερα κατανοητή αποκλειστικά ως η πολιτική κυριαρχία ενός έθνους πάνω στο δικό του έδαφος. Τόσο τα αποσχιστικά/σεπαρατιστικά κινήματα όσο και τα εθνικοαπελευθερωτικά εκκινούν από αυτό που κατανοούν ως παραβίαση της αρχής της αυτοδιάθεσης των εθνών.

Τα αποσχιστικά κινήματα δομούνται πάνω σε κάποιο εθνικό στοιχείο (γλώσσα, θρησκεία, εθνότητα/εθνικότητα κ.ά.) βάσει του οποίου καταπιέζεται ένα μέρος της κοινωνίας από το κράτος στο οποίο ανήκει. Τα κινήματα αυτά στοχεύουν, στη δημιουργία δικού τους εθνικού κράτους. Στην περίπτωση της κατάκτησης ενός έθνους-κράτους από ένα άλλο έθνος-κράτος, ο πληθυσμός του κατακτημένου κράτους έχει ήδη διαμορφωμένη εθνική συνείδηση. Αν το κράτος-κατακτητής αποτύχει ή δεν επιδιώκει να αφομοιώσει τους κατακτημένους πληθυσμούς, τότε το κατακτημένο έθνος νιώθει ότι καταπιέζεται από μια ξένη άρχουσα τάξη, η οποία είναι συνήθως πιο βίαιη από τη δική του. Η διεκδίκηση της εθνοαπελευθέρωσης αποτελεί πρακτικά διεκδίκηση οικονομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Όσο διαρκεί ο «ξένος ζυγός», επιχειρείται ιδεολογικά μέσω της εθνικιστικής προπαγάνδας να διατηρηθεί ζωντανή η εθνική συνείδηση.

Ως αναρχικοί/ές, υποστηρίζουμε και στεκόμαστε αλληλέγγυα στους ανθρώπους, όχι στα έθνη. Στηρίζουμε τον αγώνα των ανθρώπων ενάντια σε αυτά ή αυτούς που τους καταπιέζουν και τους εκμεταλλεύονται και όχι τον αγώνα που διεξάγεται στο όνομα ενός έθνους, ενός κράτους, μιας θρησκείας. Δεν υποστηρίζουμε τη δημιουργία ενός νέου κράτους, γνωρίζοντας ότι κανένα κράτος δεν μπορεί να δράσει απελευθερωτικά και ότι θα αποτελέσει απλώς την εναλλαγή του ενός κυρίαρχου από τον άλλο. Αντί λοιπόν να υποστηρίζουμε, είτε κριτικά είτε πλήρως, μια μελλοντική άρχουσα τάξη που σήμερα αγωνίζεται ενάντια στους καταπιεστές της, υποστηρίζουμε τους αγώνες της τάξης μας ενάντια τόσο στους «ξένους» καταπιεστές της όσο και στους ντόπιους. Έναν τέτοιο αγώνα δεν θα τον ονομάζαμε εθνικοαπελευθερωτικό, αφού στοχεύει στην απελευθέρωση της τάξης μας από κάποια καταπίεση και όχι στην απελευθέρωση κάποιου (διαταξικού και αόριστου) έθνους.

Μπορεί ως αναρχικοί/ες να στηρίζουμε τους μερικούς αγώνες που έχουν σαν στόχο την άμεση βελτίωση των συνθηκών ζωής μας (συνδικαλιστικοί, ενάντια σε ρατσισμό, πατριαρχία κλπ). αλλά δεν στηρίζουμε τους εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες. Αγώνες όπως οι πρώτοι, μεταξύ άλλων, αμφισβητούν το αφήγημα που θέλει όλοι μέσα σε ένα έθνος να έχουν κοινά συμφέροντα που πρέπει να τους κρατούν ενωμένους. Οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες δεν έχουν τίποτα το απελευθερωτικό για την τάξη μας (σε αντίθεση με τον αγώνα ενάντια στην έμφυλη καταπίεση, για παράδειγμα). Στην ουσία μιλάμε για τη στήριξη ενός κράτους (έστω και εν τη γενέσει του) εναντίον ενός άλλου κράτους. Για τη στήριξη ενός μηχανισμού ελέγχου, εκμετάλλευσης, καταπίεσης και

καταστολής, έναντι ενός άλλου τέτοιου μηχανισμού. Όσο υπάρχουν κράτη, κάθε λαός που ταυτίζεται με αυτά υποδαυλίζει την ίδια την έννοια της ανεξαρτησίας, αφού στο όνομα της παραμένει δέσμιος του ευρύτερου συστήματος κυριαρχίας, των διακρατικών συμμαχιών, εκβιασμών και υποτέλειας. Δεν υπάρχει αγώνας για ανεξαρτησία όσο η κυριαρχία κράτους και κεφαλαίου μένει στο απυρόβλητο. Ως αναρχικοί/ες θεωρούμε άρρηκτη τη σχέση μέσων και σκοπών. Αυτό μας διαφοροποιεί ιστορικά από όλα τα άλλα ιδεολογικά ρεύματα. Η υπαγωγή του κοινωνικού/ταξικού/πολιτικού ως σκοπού στο εθνικό ως μέσο συνιστά ιδεολογική έκπτωση στο βωμό του λαϊκισμού που, όχι μόνο αντίκειται θεμελιακά στις αρχές μας, αλλά επιπλέον μας απομακρύνει από τη στόχευσή μας.

Για ένα πρόταγμα ενάντια στο έθνος

Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, η κριτική και η εναντίωση στον εθνικισμό και τον πατριωτισμό δεν μπορεί να είναι ουσιαστική χωρίς την ταυτόχρονη ανάλυση, κριτική και εναντίωση στο κεφάλαιο, το κράτος και τις δομές του (σχολείο, εκκλησία, στρατό). Επίσης, η υπεράσπιση των συμφερόντων της τάξης μας και η ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης δημιουργούν μία τομή εντός του έθνους-κράτους και αναδεικνύουν τις αντιθέσεις της ταξικής κοινωνίας, φέρνοντας την εθνικιστική ιδεολογία στα όριά της. Αυτές οι γενικές κατευθύνσεις μπορούν να λάβουν συγκεκριμένες μορφές και να οδηγήσουν σε ποικίλες πρακτικές με βάση τις συνθήκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εθνικιστικής ρητορικής από την εκάστοτε κυβέρνηση ή την εκάστοτε περίοδο.

Ειδικά σε περιόδους όξυνσης των εθνοκρατικών ανταγωνισμών θεωρούμε σημαντική την ανάδειξη του αντιεθνικιστικού/αντιπατριωτικού λόγου. Σημαντικότερη θεωρούμε και τη ριζοपाστικοποίηση του αντιεθνικιστικού μας λόγου περαιτέρω μέσω της ανάδειξης του κράτους και του καπιταλισμού ως παραγωγούς, στυλοβάτες και ωφελούμενους τους εθνικισμού καθώς και για την οριστική καταστροφή τους. Όπως αναφέρθηκε ήδη, οι μερικοί αγώνες είναι σημαντικοί, εξίσου σημαντική είναι όμως και η προσπάθεια συνολικοποίησής τους μέσω του προτάγματος της κοινωνικής επανάστασης.

Σε γενικές γραμμές, από την πλευρά μας θεωρούμε προωθητική τη δημιουργία διαύλων επικοινωνίας με άτομα και οργανώσεις σε άλλα κράτη, ιδιαίτερα σε αυτά που το ελληνικό κράτος διατηρεί σχέσεις έντασης ή εργαλειοποίησης (βαλκάνια, τουρκία, κύπρος) ώστε να κυκλοφορούν πέραν των συνόρων οι εμπειρίες και οι αντιεθνικιστικές οπτικές μας και να ξεπερνά η συνεργασία και η κοινή εμπειρία των καταπιεσμένων τα κρατικά/εθνικά όρια. Εξίσου σημαντική για την υπέρβαση των εθνικών συνόρων θεωρούμε και την επικοινωνία και ενασχόληση με αγώνες και εξεγέρσεις σε όλον τον κόσμο που, πέρα από την αλληλεγγύη, μπορούν να προσφέρουν χρήσιμες γνώσεις και συμπεράσματα για τις μορφές της σύγχρονης πάλης ενάντια στο κράτος και τον καπιταλισμό. Η εναντίωση στο милитарισμό και τους διακρατικούς πολέμους, η έμπρακτη στήριξη των ολικών αρνητών στράτευσης και όλων όσων αντιτάσσονται στο έθνος-κράτος και τους μηχανισμούς του είναι αναπόσπαστα τμήματα του αγώνα για την κοινωνική απελευθέρωση. Θεωρούμε ότι χρειάζεται δουλειά σε μοριακό επίπεδο, όπως είναι αυτό του σχολείου, του θεσμού που σφυρηλατεί κατά βάση τη ρητορική του εθνικού ιδεολογήματος (ιστορία, παρελάσεις, εκκλησιασμοί), με σκοπό τη διάχυση του αντιεθνικιστικού λόγου και τη στήριξη αυτοοργανωμένων μαθητικών ομάδων.

Στο εσωτερικό της τάξης μας, είναι σημαντικό να αντιλαμβανόμαστε τις ανισότητες που εκ των πραγμάτων πηγάζουν από το ότι είμαστε πολίτες αυτού του κράτους σε σχέση με τους μετανάστες και τις μετανάστριες και να στεκόμαστε δίπλα τους, όχι μονάχα στους αγώνες τους για άσυλο, χαρτιά και πολιτική αναγνώριση και ισοτιμία, αλλά και ερχόμενοι/ες σε επαφή με τις γλώσσες και τον πολιτισμικό πλούτο των γειτονιών μας και συμβάλλοντας στη δημιουργία των προϋποθέσεων για την ελεύθερη έκφραση της καθημερινότητάς τους. Καλό θα είναι να υπάρχει πρόβλεψη

μετάφρασης πολιτικών κειμένων/αφισών και διερμηνείας σε συνελεύσεις και εκδηλώσεις που συμμετέχουν, ώστε να ξεπερνιέται στις κοινότητές μας το ζήτημα της γλώσσας. Θεωρούμε ότι η απαίτηση για κατάργηση των στρατοπέδων συγκέντρωσης και ελεύθερη μετακίνηση/εγκατάσταση θα πρέπει να είναι πάγια και εμφατική. Εξίσου σημαντική αντιλαμβανόμαστε και την αναγνώριση της ισοπεδωτικής πολιτικής του ελληνικού κράτους που επιβεβαιώνεται και με νέες διεθνείς συμφωνίες, η οποία στοχεύει στη σίγαση και εθνική ενσωμάτωση των μειονοτήτων που διαμένουν επί μακρόν στην επικράτειά του και που καταπιέζονται και διώκονται πολιτισμικά, εθνοτικά και γλωσσικά.

Ταυτόχρονα είναι κομβικό να στεκόμαστε αλληλέγγυα σε όσες κοινωνικές ομάδες και άτομα στιγματίζονται ως «διαφορετικά» και «μη υγιή» ως προς τον εθνικό κορμό, την ετεροκανονικότητα και την ελληνική χριστιανορθόδοξη ταυτότητα, άτομα τα οποία καταπιέζονται κοινωνικά λόγω του φύλου τους ή του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, άτομα με ψυχιατρικό ιστορικό, ΑμεΑ, μετανάστες και μετανάστριες, μουσουλμάνους/ες, εβραίους/ες, ρομά, τοξικοεξαρτημένα άτομα και οποιονδήποτε άνθρωπο στοχοποιείται και απειλείται από το ελληνικό κράτος ή από τους έλληνες ρατσιστές. Να αγωνιζόμαστε ώστε να εξασφαλίζεται η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας όλων μας και έτσι να δομούμε κοινότητες που να είναι αντιπροσωπευτικές των κοινών αξιών μας, και που θα αντικαταστήσουν την ισοπεδωτική και καταπιεστική «κοινότητα του έθνους» η οποία (ανά)παράγει διαχωρισμούς και βία.

Η πορεία προς μια ελεύθερη κοινωνία ανοίγεται κάθε φορά που δημιουργούμε σχέσεις πάνω στην άμεση εμπειρία, τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις δυσκολίες, απέναντι στους φασίστες και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, πάνω στον καθημερινό αγώνα για επιβίωση. Σχέσεις που δε διαμεσολαβούνται από το χρήμα αλλά από τη συλλογική υπόθεση ότι όλες και όλοι θέλουμε να ζούμε ελεύθερα και ισότιμα.

καθ'οδόν
από το πιθανό στο πραγματικό

email: kathodon@espiv.net

blog: kathodon.espivblogs.net

(Δεκέμβρης 2019)